

REGÉNYRÉSZLET

14.

Életem első iskolai napján arra ébredek, hogy a rendőrök és a vámosok a padlásunkon vannak. Félálomban lövést hallottam, és kiáltani próbáltam, de nem kaptam levegőt. Göte, a bátyám, már ébren van. Öqvisti a szobában áll, jobb kezében pisztoly, a balban meg hosszú elemlámpa. Bocsánatot kér, hogy a kollégáival felköltöztek, de razzia van. A ruháink a földszinten vannak, a konyhában, a varrógép tetején. Lemegyünk felöltözni. Az egyik rendőr megkérdi Götétől, vannak-e nálunk idegenek. Göte, aki most megy második osztályba, érti már a svéd nyelvet, és ezen válaszolja, hogy kiskorúakat tilos kihallgatni a szülők jelenléte nélkül. A rendőr elneveti magát, és azt mondja, hogy ő nem hallgatja ki, csak feltesz néhány kérdést. Göte meg erre, hogy kérdéseket sem szabad feltenni kiskorúaknak, ha azok szülei nincsenek jelen. Hű, ez aztán bátor gyerek! Így van, ha egyszer tud svédül. Már félnie sem kell. Én viszont nem tudok svédül, és annyira félek, hogy a zoknimat sem bírom felhúzni.

Ammi, unokatestvérem, beszalad hozzánk. Virágos ruha van rajta, s a haja két copfban. Teli szájjal nevet, és siettetni kezd. Iskolába megyünk bizony. Mama utánunk kiált: „Ne felejtsetek el, hogy svédül kell beszélni!”

Ammival kéz a kézben megyünk. Összeszámoljuk a svéd szavakat, amelyeket ismerünk. Én már tudok ötöt: „Jag vet inte” (nem tudom), s aztán „skogen” (erdő) meg „skolan” (iskola). Ezeket Göte tanította nekem, de hogy is volt csak a „skogen” jelenti az iskolát és a „skolan” volt vajon az erdő? „Te bolond,” mondja Ammi, aki több szót tud, mint én, mert lány. „Nehogy aztán azt mondd, hogy 'i skogen' vagyunk, amikor az iskolában leszünk. Azonnal küsszéket és tintalevest meg papírgaluskát kapsz.”

A Kutukari-pataknál Ammi megkérdi, hogy kimostam-e az álmat a szememből. Arra bizony nem értem rá, mikor az egész ház tele volt zsarukkal és vámos patkányokkal. „Mosd meg azonnal a képed a Kutukariban. Nem szabad úgy iskolába menni, hogy nem mostad meg.” Az útról a mezőnkre térünk, szedünk egy kis ribizskét, ami a part egész hosszán terem. A folyó apadt, és Ammi tart a nyakamtól fogva, amíg letérdelek, vizet merítek a kezemmel, és az arcomba fröcskölöm.

Aztán felállok, és hagyom, hogy megszáradjon az arcom. Az alatt nézem a rétet, amelyet korábban, augusztusban kaszáltunk le. A szénaszárító állvány gerendái és a karói ott állnak a helyükön, s a gerendák repedésein kinőtt a fűzike. A folyó vize csillámlik, mikor az ember kinéz a karók között. A túlsó parton egy csónak.

Nyáron mákvirág nőtt a mezőn. A pajalai Tusse Forsström írt is róla. Tusse verseket és cikkeket szokott közölni. Orchideát meg halálfejes lepkét is talált. Azt mondják, a koreai háború meg a csempészkirály az oka, mivel a nála megforduló vándorok hoznak magukkal tetveket, orchideákat, lepkéket és fehér egereket.

Gunnari, aki a nyári vihar idején borsószemmet dugott az orrába, Lehtóék telkéről az országútra tér. Ugyanabban az osztályban van, mint mi. Hátzísákja vitorlavászon. Alacsonyan lóg a hátán. „Te számár”, mondja Ammi. „Nem viselhetsz hátzísákot a névsorolvasáson. Akkor mindenkit a nevének kiáltanak. Mint a népszámláláson.”

Gunnari megijed. Állandóan retteg, hogy a borsóról kezdik kérdezni, amely kicsirázott az orrában, és zöld szárat eresztett.

Ammi megkérdi Gunnaritól, hány svéd szót tud. Gunnari így válaszol: „Jaak dhaalar och säijer ad jaak hetter Kynnari!” (Én bheszélek és mondok, hogy én nevem Kynnari!) Ez aztán nem tréfabeszéd, tud a fiú, meg kell adni! Én sem adom alább. Így szólok: „Jaakh daalar ad jaak är Pänktti! Jaakh veet inthe, skooken skoollan.” (Én beszélek, hogy én vagyok Pänktti! Én nem thudom, értő iskolla.) Ammi leint, és megtöltja, hogy bármit is mondjunk első nap az iskolában. Őt sem szabad Amminak nevezni. Az nem svédül van, és az iskolában svédül kell beszélni. Kérdem tőle, hogy a Pänktti meg a Kynnari svédül van-e, mire Ammi csak annyit mond, hogy no, majd meghalljátok. Jaj, mennyire félek.

Ammi még akar szavakat tanítani nekünk, olyanokat, amelyeket a nővérétől, Gunnelitől tanult, aki „storskolába”, azaz felső tagozatra jár, hetedik osztályba. Ezeket a szavakat mondja: Föge Nage Ella. Én még senkit nem hallottam semmiféle Fögérol meg Nagérol beszélni. Ez biza olyan, mint Finnholm Tjackus néger dzsessze. „Gyertek már”, kiáltja Ammi, és gyorsan kézen fog bennünket.

Úgyesen táncolva ugrálunk végig a kavicsos úton, és amikor összetalálkozunk Egonnal, aki épp most költözött a nagy boltépületbe, annak a dombnak a lábához, amelyen az iskola épült, három hangra fújjuk: Föge Nage Ella.

Az énekléstől kifulladásra érünk be az iskola udvarára, ahol Anna tanító néni fogad bennünket. Klingbert Birgeri, a vámos fia az egyetlen ízig-vérig svéd gyermek. Igen, ő tudja ám, mi a Föge Nage Ella. A norvég határ mellett lakott, s ott mindenki tudja, hogy a föge 'göndör haj'-at jelent, a nage ella meg azt, hogy 'dugót a svédül nem tudó gyermekek fenekébe'! Ammi lefordítja ezt nekünk svédből, de hogy ő maga jól értette-e, azt én nem tudom, de Kympe sem.

Lenna, aki hetedikes, Ammi elé áll terpeszben, és megkérdi gúnyosan, hogy leégett-e a napközi, hogy annyi gyermektől zsbong az iskolaudvar. Ammi belérug, Lenna meg összecuklik, keresztbe teszi a lábát, és jajgat. Sjöfors, a „felsősök” tanára biciklivel érkezik, s megkérdi, mi folyik itt. Ammi tökéletes svéd nyelven válaszol: „Jag har sparkat Lennart i kalvystan!” Azaz: „Tökön rúgtam Lennartot!” Anna tanító néni csenget. „Most kezdődik a tanítás”, mondja Gunnari, és tágra nyílt szemmel bámul engem. Örült félelem vesz erőt

rajtunk.

Bemegyek. A firánysz erős szaga orrba vág. Minden új és tiszta.

Balra van a tornaterem. Fél emelettel lejjebb az ebédlő, s még egyvel lejjebb egy kis konyha, ahol Berta tanyázik. A szomszédunkban lakik, a domboldalon, s két zabigyerke van, úgy nevezi őket, hogy Nännä és Rärä.

Egy fél emelettel feljebb van az asztalosműhely és a tanári szoba, a felső emeleten meg tantermek és szertárak, tele térképekkel, szemléltetőeszközökkel, kitömött állatokkal és terpentinszaggal.

Az elsősök néma csendben vannak. Anna tanító néni megszólal svédül: „God dag, alla barna!” (Jó napot minden gyereknek!) A másodikosok így válaszolnak: „God dag, fröken!” (Jó napot, tanító néni!) Ez itt osztatlan iskola, ahol egy teremben több osztály tanul. A középiskolások saját ajtajuk előtt állnak, a felsős nagy fiúk meg a folyosó másik végén nyüzsögnek. Gunnari észrevesz egy zománcos kagylót, amelyből vascsap áll ki, és víz folyik belőle, ha megnyomják a gombot. Odamegy, megnyomja, de a víz egyenesen a szemébe fröccsen. Megijed, s elszalad onnan. A másodikosok kikacagják, miközben megnyomják a gombot, és olyan könnyedén isznak, mint akiknek nagy gyakorlatuk van ebben.

A másodikosok a padjuk mellett állnak. A pulpitus szó túl nehéz nekünk. Lehet, hogy csak a tanító néniknek és a tanító bácsiknak szabad a padot pulpitusnak nevezniük. Gunnari legalábbis úgy véli. Gyekszik figyelmeztetni, s ugyanakkor magát is, nehogy valamit rosszul tegyünk, és hogy viselkedjünk rendesen.

Én a középső sorban állok. A másodikosok jobbra, Moilanen Rosát kivéve, akinek már nem jut hely közöttük, és a mögöttem levő padot kapja meg. A húga, Barbro, ugyanabba az osztályba jár, mint én, de az első sorban ül Kemi Sirkkával együtt, aki ugyanolyan magas, mint Ammi, de zömökebb. S akkor ott van még Ajanki Anita, egy kicsi barna lány, olyan édes, hogy nem fér a fejembe, hogy is lehet valaki ennyire aranyos. Nem tudom levenni róla a szemem, és elhatározom, hogy neki adom egyik karácsonyi üdvözetemet a gyűjteményemből. Menthetetlenül és nyomban bele is szeretek ebbe a balkezes kislányba, aki ráadásul olyan ügyesen ír tintával, hogy a tanító néni nem is kényszerítik arra, hogy jobb kézzel írjon.

Baloldalt ül Ragnvaldi, a Janne Kallájáé, azaz „Ragge”, Egoni, vagyis „Jönsi”, Lehtóék Gunnarija, alias „Kympe”, Birger Klingbert, Stig Norberg, az is egy vámos fia, azért hívják őket másképp, mert ízig-vérig svédek: elől áll a keresztnévük, aztán a családnévük. Nálunk ez fordítva van: Otto Pänkttije vagy Pohjanen Pänktti. De mivel hárman vagyunk Pänkttik, Tano Pänktti a „Store-Bengt” (Nagy Bengt), én vagyok a „Starke Bengt” (Erős Bengt) és Greus Pänktti a „Lille Bengt” (Kis Bengt). S akkor ott van még Rolfi, aki osztályismétlő. Leül, bár a tanító néni nem kérte rá, és fel sem áll, amíg rá nem szólnak. A tanító néni felolvassa a Miatyánkot svédül, aztán leülhetünk. Ábécérendben felszólít bennünket, s életemben először kell svédül hallanom a nevem. Bengt, és nem Pänktti.

Ha Anna tanító néni nem tünne olyan rendesnek, én bizony azt mondanám Kypének, hogy menjünk haza, úgy, ahogy a nyáron, amikor a Per-Albin-féle napközibe vittek. Mikor azt mondták, hogy a nap kellős közepén aludnunk kell, megszöktünk a villanyhuzalok mentén. Lehto mezején elszívtuk a szivart, amit otthonról loptam el. Gyufa volt Kypénéél.

Gunnari ugyanolyan elárvultnak tűnik, mint én. Jól kijövünk egymással.

Szemléltető-táblák segítségével tanulunk svédül. Baloldalt majom látható, amikor a szó A-val kezdődik. Nagyon is majomnak érzem magam, akit Per-Albin most kezd megszelídíteni. De a tanítás hatékony. Kassa falvában nincsenek majmok, ezért nem téveszthetem össze a mi majmainkat az övéikkel. Majmok csak a svéd szemléltetőtáblákon vannak és a könyvek sötét, titokkal teli találos kérdéseiben, amelyek fölött mostanáig csak a Såningsmani lap pösze árusa rendelkezett egyedül. De most az iskola megnyitja előttem a duzzasztógátja zsilipeit, s a tudás zúgva hömpölyög át a tantermen, mint a jégzajlás tavasszal. Teljesen összezavarodom tőle, mint a Kromukoski-zúgó.

Rágom a toll végét, mikor először kell svéd szavakat írni. A tollnak fura az íze, egy kicsit fanyar, s ugyanakkor sós. Úgy rágom, mintha a számban lennének a szavak, és nem a tollamban, pedig a tollból kerülnek elő. Látom, milyen szépen folynak a lányok tollából. Az enyémből egy sem bújik ki. A számból finn szavak fakadnak, megpróbálom a toll hegyével szurkálni nyelvemet, kipukkasztani a finn szavakat, hogy ne jöjjenek elő. Az én nyelvem rossz, még ha nem is hagyja abba a lüktetést a számban. Van ugyan nyelvem, de az nem jó nyelv. Tükörbe kellene nézmem, hogy lássam, milyen az a rossz nyelv.

Eddig én magam voltam idegen és kívülálló ebben a világban, most azonban az iskolán keresztül a világ válik számomra ismeretlenné. A svéd szavak előtt olyanok láttam a világot, amilyen valójában: a folyót folyónak, az erdőt pedig erdőnek.

Most azonban még nehezebb mindent megértenem. Hogy lehet ugyanannak a dolognak annyiféle neve? Hirtelen minden sokféle lesz, úgy, mintha egy dolog több lenne.

Ugyanaznap észreveszik, hogy Amminak meg nekem mindenütt fekete foltjaink vannak. Märta nővér eljön megvizsgálni. Most mindenki megérti, Ammi miért rágcsálta a bőrcipőket, és én miért szedegetem össze a patkódarabokat, mikor liva lovat patkol az istálló előtt.

Ammi meg én úgy állunk a díványon, mint a törvényszék előtt, és a kérdésekre válaszolunk. Én biza nem tudom, miért rágom a patkódarabokat. Ammi azt mondja, hogy az a szokás.

Vérrákunk van. Állítólag ragályos. Örökletes betegség. Mindenkinek megvan a maga elképzelése a mi rákunkról. Van, aki azt mondja, hogy a lovaktól kaptuk el. Nem merjük kimondani, hogy Klemoláéktól ered.

Ammi bátyja, Knuti és Göte, az én bátyám, egész délután kedvesek hozzánk. Bűnbánó képpel néznek, és jóvátételként magukkal visznek horgászni Seipibe.

A horgászbotok nagypapa fészereiben vannak. A svéd „farfaar”-t mi nagyapának mondjuk, és a „farmur”-t megboldogult nagyanyánknak, mivel ő már meghalt. A siepi út szélén van egy régi kátrányégető kemence. Knuti elmagyarázza, hogy megboldogult nagyanyánk sírja. Őt is a rák vitte el, mint Anna nénénket. Most Ammival elkaptuk, és teljesen meg fogunk kékülni, utána meghalunk, aztán meg ugyanabba a sírba kerülünk, mint néhai nagyanyánk.

A fiúk elmagyarázzák, hogy a vérrák nem olyan fájdalmas, mint a többi rákfajta. A domb felőli úton lótemető terül el, ahol több tucat ló van elhantolva. Vérrákban pusztultak el, lefogytak, összeestek, majd kimúltak. Egyáltalán nem fáj nekik.

„Miért nem hozták el korábban a kölyköket? Most már aligha élnek túl ezt.” Mondja Henrikssoni doktor svédül, bár Täräntöböl való. Csak akkor szólal meg finnül, ha felháborodik, és ráripakodik a nőkre, hogy úgy falnak, mint a disznók, olyanok, mint a disznók, s akiknek sírkövére, ha tehetné, ezt vésetné fel: „Itt nyugszik egy disznó, aki halálra zabálta magát.” Vagy amikor így üvölt: „He? Fáj a fejed? Mit csináljak veled? Talán új fejet adjak, fából? Ez nem faragó műhely, hanem ispotály!” De micsoda sebész! Az áhitatokon nevetnek a szidalmain. Az asszonyok égnek emelik a kezüket, majd a térdükre csapnak, egymást bökdösik, és dicsérik, meg áldják Henrikssoni tetteit és diagnózisait, amelyekről még a dél-svédországi lapok is írtak. Egy soványka pajalai asszonyban ötvenhat méteres férget talált. Ötvenhat méter! Hogy a csudába tudta megmérni? Pedig így igaz! Színigaz bizony! Miután Henrikssoni tetteit felmagasztalták, előállnak saját emlékeikkel, és megosztják a többiekkel. Féregben és betegségben igazán nem szenvednek hiányt! Felelgetik, hogyan műtött, kúrált és gyógyszerelt Henrikssoni. Most már nemcsak sebész, hanem férfi a talpán. Az bizony! Nagy késsel jár, javíthatatlan. Áram nélkül is operál, bizony ám, és víz nélkül is, meg még ki tudja, hogyan, s szinte kés, ispotály meg nővérek sem kellenek neki, úgy ám, bizisten, úgy operál. És mindenki, akit megműtött és meggyógyított, nevet, és dicséri, a szivarosok köhögnek, előszedik a zsebkendőket a ruhájából, kifújják orrukat, a nevetés könnyeit is letörlik, és a fehér zsebkendők megszentelik a nevetés bűnébe esetteket. Valakinek eszébe jut még egy történet, amelyet Lassinantti tartományi előljáró mesélt el. Közérről ismeri az esetet, mivel ő maga fuvarozta az orvost a rendelőbe. Henrikssoni először kikiabált a váróterembe, hogy aki annyira beteg, mint ő maga, az menjen szépen haza. Aztán berendelt két öregot a vizsgálóba, mivel egymás mellett ültek. „Levetközni!”, parancsolt rájuk. Nem mertek az öregek ellenkezni, de nem ám, hiszen tudja az orvos, mit akar. Az asszony vékonydongájú volt, talán épp a férges asszony volt az. Henrikssoni ráripakodott dühösen a férfira, mért nem ad neki enni, hiszen látja, milyen gebe. Szegény férfi a félelemtől és a megfázástól remegve válaszolt: „Nem tudom, most látom először ezt az asszonyt.” Hogy szegény asszony mit szolt mindehhez, arról nem szol a fáma. Most pedig Henrikssoni egész családját dicsérni kellene, mivel egyik fele náci, a másik fele meg kommunista. De egy kis szűnet következik, amikor a mamám áll elő beszámolójával arról, hogy Henrikssoni hogyan vágta ki belőle a rákot Luulajában2, s utána hogy épült fel. Henrikssoni nélkül ő már nem is volna az élők sorában. Csend és zokogás következik. Bizony így van, mondják az asszonyok felén, a férfiak felén meg rábólintanak, hogy „úgy ám”.

Ammival éppen ennél a Henrikssoninál vagyunk. Fekete foltjaink a késére várakoznak. Így szol svédül: „Har ni kastat vatten?” (Vízeltetek-e?) Ammi rám bámul, én meg rá. Nem értjük a szót. Olyan sok vizet öntöttünk volna ki, hogy attól lettek a foltjaink? Vajon törvény tiltja a víz kiöntését? Ammi tagadja, hogy vizelt volna, legalábbis ilyesmire nem emlékszik. Én pedig meg szeretném magyarázni neki, hogy csak a lúgos vizet löccsintettem ki, mikor mama kisikálta az istállót, ehhez azonban nem elég a svéd nyelvtudásom.

Egy-egy csuprot nyom a kezünkbe, s most adódik számunkra először alkalom, hogy WC-t lássunk. Ammi szerint a WC annyit tesz, hogy „Washinton”. Kultti Otto a vámosok elől Amerikába menekült, és ott megtanult angolul. Ő mondta, hogy az ügyvéd angolul loijeri, a wash mosást jelent, a hink pedig ugyanaz angolul, mint a mi nyelvünkön a hinkki, azaz edény. A WC tehát egy nagy mosófazék. Van két csuprunk, de honnan merjük abba vizet, amit aztán kiöntünk? S egyáltalán hová kell azt kiöntenünk itt Pajalában? Akkor Ammi észrevesz egy láncot, amely egy nagy bődönről csüng alá. „Húzd meg, Pänktti!”, parancsol rám. Húzom, ahogy csak bírom. Washinton dübörög, mintha a végítélet napja jött volna el, a víz meg úgy örvénylik, mint a Kirunakoski-zúgó, aztán meg elnyelődik. Úgy megrémülünk, hogy a csuprokat elhajítjuk, és kirohanunk. Márta nővér jót nevet, és elmagyarázza, hogy a csuporba kell pisilni. Az a „kasta vatten” svédül.

Vörösborszerű italt kapunk Henrikssonitól, amely azonban nem szédít el, meg vitamint, aminek karamellaíze van. A fekete foltok lassan eltűnnek, mi pedig egy kissé családottak vagyunk. A rák nem törődött velünk. Helyette elkezdjük a koreai háborút várni.

Mama keresztet lát a tehénistállóban. Hosszabb szára dél felé mutat. Ez már korábban is halált jósolt. Három nappal a király halála előtt történt ez, azaz 1950. október 29-én 8:35-kor. Kilencvenkét évesen halt meg. A rádió új hullámhosszán jelentették be. Új királyt kaptunk, VI. Gusztáv Adolfot. A nagynénemet magázzuk, a király meg bizonyára többes szám első személyben szol önmagához. De mi az a „Plikten framför allt”3, amelyről a király beszél? A Henrikssoni ispotályában is voltak „druvbördi”-k, azaz méhen kívüli terhességek, több mint máshol Svédországban. Én nem értem, mi az, és próbálom Ammitól is megtudni, de még ő sem biztos benne, azt mondja, hogy egyeseknek talán nem is gyermekük születik, hanem olyasmijük, mint a „druvklasi”, azaz a szőlő. Ammi nem is tudja, milyen igaza van. Erre is fény derül, amikor Henrikssoni kijelenti, hogy a túl gyenge táplálék az oka. De hogy mi az a táplálék, én azt sem értem.

Nekem most még nincs elég szavam, de bárcsak lenne valamikor több. Szavak nélkül ugyanis nem lehetek, és nem élhetek. Csak aki háttérbe szorítva keresi a szavakat, tudja és érzi, mit jelent szavak nélkül élni. Akinek első nyelve a svéd, teljesen más bolygón lakik, mint mi, méenkieliek. Ők fel sem fogják a mi dolgainkat. Az a nyelv, amelyet életünk első három évében beszélünk, anyanyelvünk. Ezt állítják a nyelv kutatók, a nyelvészek. Akinek svéd az első nyelve, annak svéd nyelvű a világa, akinek meg méenkieli, annak a világa is méenkieli nyelvű. S ezek a világok soha nem találkoznak egymással.

Fáj a fogam, fogorvoshoz kell mennem. Mama egy üveg tejet és szendvicset pakolt a hátizsákomba. Egyedül állok Pajala közepén. Félek a busztól. Nincsenek szavaim rá. Nem merek jegyet venni a pajalai váróteremben. Semmire nincsenek szavaim. Ezt most értem meg. Egyszer, amikor Pajalába kellett mennem, idegességemben annyit forgattam az egykoronást a markomban, hogy az belecúszott lovikkai kötött kesztyűmbé. Utána meg addig igekeztem kihalászni, amíg nagy gyapjúgubanc gyűlt a markomba, azt meg a pénzzel együtt a motor tetejére tettem, és így szoltam svédül: „Tyroreretyrtipajjala!” (odavisszapajala) A gyapjúlabdac ott rezgett, a sofőr meg elkacagta magát. Azt hittem, rosszul mondtam, s ezért még hozzátettem: „Jo och tibaks också!” (igen és vissza is!) Na aztán erre még jobban nevetett. A korona leesett a busz padlójára, én meg utánamásztam.

Félek a fogorvostól. Arra sincsenek szavaim. Talán az sem tud olyan jól svédül, mert Wagnernek hívják, és Németországból

származik.

Most egy irányba veszek jegyet, hogy senki ne kacagjon ki. De elfelejtettem, hogy mondják azt. „Tyroretyr”, erre emlékszem, de mi is volt az a másik szó? Sehogy sem jön elő, pedig itt van a nyelvem hegyén.

Remegő lábbal megyek be Wagnerhez. Annyira félek, hogy megpróbálok kicsusszanni a fogorvosi székéből. Az orvos megragadja a hajamat, miközben németül üvölt. Aztán egy borzasztóan nagy fogót vesz elő, betuszkolja a számba, és rám ordít, hogy: „Ghaapha!” (Njst ki o szát!) Rángatja és csavarja a fogamat, biztos vagyok benne, hogy elválik a fejem a nyakamtól, de egyetlen hangot sem bírok kinyögni. Az a sátán nem hagy ordítani, pedig hangtalanul sírok, főként amiatt, hogy itt sem értek egy szót sem. Azokat a svéd szavakat is, amelyeket tudtam, fájó fogammal együtt kiszakítja agyamból a fogorvos.

A vasútállomás felé vánszorgok, miközben szidom a fogorvost saját nyelvemen. A szavak ömlenek a számból, de mit érek velem, mikor nem emlékszem, hogy is kell jegyet venni. Sejttem, hogy a bácsi, aki az ablak mögött árulja a jegyeket, tud finnül, de aligha szólhatok egy hivatali pulóvereshez ezen a nyelven, s ő sem fog finnül válaszolni egy alattvalónak⁴.

Vért köpök, és próbálok előkotorni azt az átkozott szót, amivel jegyet tudnék venni hazáig. Éhes vagyok, de én bizony ki nem nyitom a hátizsákomat, és nem kezdek itt enni az előkelő pajalai emberek szeme láttára.

Hakso jön szemben. Talán ismer engem. Szívja a pipáját, és fejét lehorgasztva motyog magában. Megállít, s megkérdi, kinek a fia vagyok.

Hakso úgy szokott játszani velünk, kisfiúkkal, hogy kezét a combunkon felfelé csúsztatva mondja: „itt az egér, jön az egér”. Félek, hogy megint elkezd tapogatni, mivel egyszer még Henrikssoni tőkét is megragadta hátulról a szaunában „emlékeztetőül”. Ez a szó az úrvacsorai áhítat része. Hakso istenfélő ember.

Most a templomba igyekszik. Éppen szól a harang. Fogja a vállamat, s elmagyarázza, hogy először szólhatnak az új harangok halottért. Hakso most arra akar vigyázni, hogy megfelelő sorrendben szóljanak, és pontosan tizenöt percig. A szemembe bámul, és azt motyogja, hogy a harangok „kam pau, kam pau”-t konganak.

Hei-pä-hei-Valde, Pajala bolondja hosszú léptekkel érkezik a falu felső vége felől. Simléderes sapkáját megemeli, és hei-pä-hei-t köszön. Mikor észreveszi, hogy vért köpök, egy cukorarabot nyom a számba, amelyet Hoffmann-féle cseppekbe mártott. Csuklani kezdek, s talán egy kicsit a fejembe is száll.

Megérkezik a busz, megáll, s a váróterem emberekkel teli. Mindenki ugyanazzal a busszal utazik, mint én, de nekik természetesen oda-vissza jegyük van, nem mint nekem. Én vagyok az egyedüli ebben a nagy világban, akinek nincs jegye hazafelé. Utálom Wagnert és szinte a Waffen SS-t is.

Mikor jegy nélkül felülök a buszra, az ajtó közé préselnek. A tejesüveg, amit a mamám bepakolt, eltörik. Mit tegyek? Szinte egy liter tej lötyög vitorlavászon hátizsákomban, s mindjárt csepegni fog. Most aztán közel van mindennek a vége. Uno és Enoki közé furakodom. Uno az egyházi képviselőtanács tagja, Enoki pedig nagyhangú, magas ember, aki épp azt meséli, hogy egyszer, amikor sorozásra ment, felszállt a buszra, odanyújtotta a behívót a sofőrnek, s ráreccsent svédül: „Finns det ställe där bak?” (Van még hely ott a hátsó felén?) Az emberek elnevelték magukat. Megtapogatom a hátizsák alját. Érzem, ahogy a tej csepeg a vitorlavászonon keresztül. Mi lesz, ha a férfiak félcipőjére cseppen?

A sofőr kilyukasztja a jegyeket. Engem észre sem vesz, olyan kicsi vagyok a magas férfiak és a természetes nők között. Az utasok közé nyomódom, és jegy nélkül felszállok. De ha a sofőr nem tudja, hogy a buszon vagyok, honnan is tudná, mikor akarok leszállni. Nem fogok kiabálni. Ez lenne az utolsó csepp a pohárban. Mindenki rajtam nevetne, ha kiabálni kezdenék, hogy le akarok szállni. Ha meg előre megyek, Uno és Enoki meglátják, hogy csepeg a tej a zsákomból, és azt is észreveszik, hogy a cipőjük meg a ruhájuk tejes. Az is megfordul az agyamban, hogy majd az áhítaton csodálkozni fognak, honnan jön ez a savanyodott tejszag, mikor előkelő ünneplő ruhában ülnek a férfiak. Senkinek nem fogom bevallani, még akkor sem, ha a pokol tüzén perzselnek, és ha izzó kőre ültetnek az örök forráságban. Én aztán igazán nem!

A köngäneni kanyarban a busz megdől. Enoki hirtelen felemeli a kezét, hogy megragadja a kalaptartót, nehogy másokra ráessék, az a nagy ember. Állba ver, s megint folyni kezd a vérem. Megtelik velem a szám. A markomba próbálok köpni, de hamar megtelek, akkor meg igyekszem a hátam mögött kiüríteni, de az emberek dühösen néznek rám, hogy mit vackalódik ott az a fiú, mért nem marad nyugton, mikor ekkora a tömeg a buszon. Folyik a tej meg a vér. Most aztán muszáj leszállnom. Előre kezdek furakodni, centiről centire. Én vagyok az egyetlen gyermek a buszban, és a lábak meg a poggyászok között nyomulok. A Pahta Bruno háta mögé bújok. Leszáll az otthonához vezető letérőnél, s akkor az árnyékában én is le tudok osonni a buszról. Hű, de boldog vagyok. Hazafelé indulok. A törött tejesüveget meg a szendvicseket egy csatornába dobom. A hátizsákomat száradni teszem a fűtőtestre a pitvarban. Másnapra megszárad, de marad benne egy leheletnyi aludttej- és vérrákszag.

Állam még mindig dagadt a fogorvosnál tett látogatás után. William Snell, a tanfelügyelőt várjuk a kassai iskolába. Még Ammi is aggódik egy kissé emiatt. Számomra pedig ez maga a teljes katasztrófa. Bicskámval belevestem a padomba nevem kezdőbetűit: BP. Köhögést színlelek, és állítom, hogy lázam is van, de mama átlát rajtam, megméri a lázamat, és bizony nincs. Aztán ujjamat a torkomba nyomom, s próbálok hányni, de az sem sikerül. Iskolába kell mennem, még ha Snell jön is, és Ammi ijesztget, hogy fehér káposztafőzeléket kapunk ebédre, viitkoolit, amelybe hagymát is főztek. Ennyire kegyetlen azért nem lehet az iskola! Nem hiszem el, de még Gunnari sem, viszont Ammi tudja, és végül neki lesz igaza. Mikor az udvarra érkezünk, megcsap az idegen ételszag. Eljött a viitkooli, a fehér káposzta napja. Snellel együtt. A baj csőstül jön, ahogy a régi közmondás is állítja.

Snell a katedra mögé áll. Anna tanító néni beszámol az új iskolaépületről és az oktatásról. Azt mondja, jól viselkedünk, és igyekszünk svédül beszélni. Anna tanító néninek nincs írott nyilvántartása a nyelvi hibáinkról. Tapasztalt tanárként Snell persze észreveszi, hogy a büntudattól nyugtalanul ülök, és könyvekkel próbálok eltakarni a névjegyemet a padon. Természetesen feltűnik neki, hogy miért van egy halom könyv annak a fiúnak a padján. Nagy gazembernek érzem magam, és ez messziről látszik. Odajön a padomhoz. Reszket a kezem, és a szívem a torkomban kalapál. Nyelvem hegyével addig dörzsölöm kihúzott fogam helyét, amíg megint előnti a vér íze a

számát. Snell arrébb tolja a könyveket, megkopogtatja a padomat, s azt kérdi, hogy ki vésett bele. „Jag vet inte!”, válaszolom remegő hangon. A fiúk hátrafordulnak, és rám néznek. Látni akarják, ahogy Snell megbíbalja az üstökömet. A lányok lehajjták fejüket. Snell megkérdi a nevemet. „Bengt Pohjanen”, válaszolom. Aztán megkérdi, van-e más is az iskolában, akinek a neve B-vel és P-vel kezdődik. Gondolkodom egy kicsit, aztán rávágom, hogy „Belle Pääjärvi!” Ha ugyanis Pänktti az Bengt, akkor Pälle az Belle. Így kell ennek lennie, másként semmi logika nincs ebben az egészben.

A magyarázkodás mestere leszek belőlem, mivel nem igazán tudok svédül. Szagokat érzek, és szavakat szerzek. Így van, valahogy mindig elboldogulok. Merthogy olyan bajnoka vagyok a magyarázkodásnak.

Janne Kallájának Pälle fia, azaz Belle Pääjärvi, ahogy elneveztem, mellettem ül a menzán. Tudja, mit várhat: fehérkáposztát, hagymát és makkarát⁵. A makkarát üdvrivalgás fogadja, természetesen finnül. A dél-svédországi Skoonéból származó teológiai kandidátus, Sjöfors, kirohan a Berta konyhájából, ahol enni szokott. Bajusza remeg, és szemüvege ugrándozik az orrán, miközben raccsolva ordítja: „Det heter inte makkarraa, och det heter inte Päärta: det heter korrv och Bärrtta.”⁶ Bámulom a tényéromat. Pälle a mellén keresztbe font karral ül, olyan képpel, mint akinek mindegy, csak essék már túl rajta egyszer s mindenkorra. Odasúgja nekem: „Nehogy lenyeld, Pänktti!” Bólintok, és összeszorítom a torkomat. Ezzel mindörökre elzárom magam a svéd étkezési kultúrától. Újabb hely, ahonnan kiszorulok, a svéd étkezés. Svédország tobzódik az ételben, Finnország pedig éhezik. Sjöfors előbb Pällét eteti meg, aki ehhez már hozzászokott. Úgy eszi a fehér káposztát, mint a tavi ember a sügért: szája bal szélén az étel be, jobb szélén a szálkák ki. Pälle szájának jobb szélén úgy folyik ki a káposzta, mint egy fehér szalag. Aztán én következem. A szám szinte megtelt már fehér káposztával, s amikor Sjöfors még többet töm belém, kihányom a makkarát és a káposztát egységes fehér masszaként. Sírok, és elátkozom Skoonét és a skoonéiakat örök időkre. Köpködök és morgok a dühtől és a bosszúságtól. Próbálok felfelé fordítani a fejem, és a skoonéi képébe hányni, de a sírás erőtlenné tesz, s a fehér káposzta a fülembe és az arcomba ömlik. Ezzel a tortúra véget ér.

Évés után kirohanok. Lefekszem az iskola melletti domboldalra. A nap eltűnik egy felhő mögött, s fura homály borul a folyóra meg az erdőre. Esni kezd. Pälle odajön mellém, és leül. Csendesen megkérdi: „Ugye, nem ettél?” Megrázom a fejem, s a Pälle részéről ezzel le is zárult az ügy. Még egy darabig iskolába kell járnia, aztán mehet favágónak. Ott majd amerikai disznóhúst és marmaládét ehet. Én még csak az elején vagyok iskolai éveken át vezető utamnak.

Hátamon csúszom le az esőtől síkos domboldalra, és a fűzesen keresztül menekülök az országútra, majd szégyenkezve ballagok lefelé. Még mielőtt beestelednék, az egész falu tudni fogja, hogyan tömtek meg, és hogy elmenekültem az iskolából.

Először a Riihimäkiek egykori, szürke házához érek.

Felülök a kerítésre, mivel rám jön a szükség. Ebben a házban lakik a falu legszegényebb családja, míg a házukat, ahogy másokét is, Per-Albin parancsára felújítják. Megpillantom Bengtöt, aki pár évvel kisebb nálam. A homokozóban ül és játszik, bal kezével kotor benne. Mikor meglát, fél kezét a háta mögé rejti, de már észrevettem, hogy azon a kezén nincsenek ujjai. Furcsa, hogy korábban nem figyeltem fel erre. Megnézem a saját kezemet, és megszámlálom az ujjaimat. Öt van belőlük, és hosszúak. Azt is látom, hogy a fiú milyen rongyokban ül, és hirtelen felfogok valamit abból, mit jelent a szegénység. Elöttem a világ nyomora, itt és most. Bűntudatot és szomorúságot érzek, sajnálatot és bosszúságot.

Mit mondjak otthon? A Riihimäki ház mellett ülök, új ingben és vasalt Manchester-nadrágban, s érzem, hogy átmelegedik az alfelem. Bengt beszalad, én meg ott kuksolok a kerítésen, s nem tudom, hogyan tovább. Sosem gyűlöltem annyira a világot, mint ebben a pillanatban s ezen a szerencsétlen napon. Mégis van valami jó benne: most értem meg, mennyi nyomorúság és fájdalom van a világon. Elhatározom, hogy a Lutheri Szeretetszolgálattal fogom bejárni Kassa vörös falvát. Persze ez olyan, mint a Sátánt meghívni az áhítatra.

M. BODROGI ENIKŐ Fordítása

A regény a Koinónia Könyvkiadó gondozásában jelenik meg 2011 nyarán. Eredetije méeenkieli (Tornio-völgyi finn) nyelven írott, s ez az első magyar fordításban megjelenő méeenkieli szépirodalmi mű.

Jegyzetek:

1 Per-Albin Hansson (1885–1946) a svéd Szociáldemokrata Párt elnöke, miniszterelnök 1932 és 1946 között.

2 Hivatalos, svéd nevén Luleå.

3 Mindenek előtt a kötelesség!

4 A méeenkieliből hiányzik az „állampolgár” szó, csak az „alattvaló” kifejezést használják.

5 kolbászféle, szafaládé

6 Nem makkarának hívják azt és nem Perttának, hanem korrvnak (a szafaládé svéd neve) és Bertának!

Kategoria: vers, próza
Denumire autor: Bengt Pohjanen

Látó Szépirodalmi Folyóirat